

lebo veľakrát sa stalo, že bolševici nedodrжали svoj sľub. Medzi bolševikmi bojovali aj Maďari, ku ktorým Klempa tiež nemal pozitívny vzťah. Už pri vypuknutí vojny, keď musel narukovať mal problém pre používanie slovenčiny, lebo ako sám vraví, „po slovensky sa nedomohol ničoho“.

V závere denníka sa dozvedáme, že Klempa opúšťal Rusko medzi poslednými. Cesta domov pre neho začínala vo Vladivostoku, odkiaľ loďou šiel cez Tichý oceán do Vancouveru. Tu legionárov naložili do vlaku a cestovanie pokračovalo cez celú Kanadu až do Halifaxu, kde sa znovu nalodili a pokračovali v ceste smerom do Európy. Klempa prakticky vo svojom denníku opisuje aj túto cestu okolo sveta.

Celý denník je napísaný jednoduchým štýlom, nakoľko Klempa nebol spisovateľom a ani nepatrí k inteligencii. Jeho dielo je ale práve tým zaujímavé, že nám dáva pohľad na udalosti očami obyčajného človeka. Je výbornou pomôckou pre tých, ktorí chcú spoznať život v ruskom zajatí, alebo v československých légiách nielen z odbornej literatúry, ale aj z pohľadu zajatca a legionára.

Dudová, Katarína: *Prehľad slovenskej morfosyntaxe s cvičeniami*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre 2015. ISBN 978-80-558-0775-1

Sándor János Tóth

Projekt ASFEU *Nitriansky model skvalitnenia vyučovania slovenského jazyka a literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín metódou vyučovania cudzích jazykov (s dôrazom na školy s vyučovacím jazykom maďarským)* vznikol na FF UKF v Nitre z dôvodu, že v súčasnosti vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským sa nie vždy a všade uplatňujú najefektívnejšie vyučovacie metódy, formy a prostriedky, taktiky a stratégie, t. j. vyučovanie vyučovacou metódou cudzích jazykov.

Cieľom riešiteľského tímu projektu bolo vypracovať najvhodnejšie a najproduktívnejšie prístupy, metódy, formy a prostriedky vyučovania metódou cudzích jazykov, v praktickej oblasti pripraviť ukážkové študijné materiály¹ uplatňované v príprave budúcich učiteľov slovenského jazyka a literatúry, budúcich učiteľov primárneho vzdelávania, ale aj v práci učiteľov v praxi, aby mohli pripraviť žiakov na kultivovanú, veku a intelektuálnym schopnostiam primeranú spisovnú komunikáciu. Prvoradou požiadavkou je vytvoriť také podmienky vo vyučovacom procese, aby žiaci chceli hovoriť (vytvoriť podnecujúce komunikatívne situácie), aby mali o čom hovoriť (primerané tematické okruhy, témy súvisiace so životom detí) a vedeli ako hovoriť (výber a používanie adekvátnych jazykových – verbálnych – a mimojazykových – neverbálnych – prostriedkov).

1 Ide o tradíciu, resp. modernizované nahrádzanie vysokoškolských skript ŽILKA, Tibor *Slovenský jazyk pre štúdium učiteľstva 1. stupňa základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským*. Nitra: Vysoká škola pedagogická, Pedagogická fakulta, 1995.

Podľa Mgr. Kataríny Dudovej, PhD., členky riešiteľského tímu, zároveň autorky *Prehľadu slovenskej morfosyntaxe s cvičeniami* cieľom predkladaných vysokoškolských učebných materiálov je prispieť ku skvalitneniu výchovno-vzdelávacieho procesu a k prehĺbeniu jazykových kompetencií študentov učiteľstva 1. stupňa s vyučovacím jazykom maďarským, pričom dôraz sa kladie na tú oblasť jazykového systému slovenčiny, ktorá zahŕňa predovšetkým kategórie spoločné pre morfológiu i syntax.

Prvá kapitola *Morfosyntaktické vlastnosti slovenčiny vo vzťahu k maďarčine* uvedie študentov do teoretického pozadia typologických odlišností skúmaných jazykov. *Morfosyntax* je označenie hraničnej disciplíny, ktorá pri objasňovaní gramatických javov uplatňuje morfológické i syntaktické kritériá. Takmer každý morfológický tvar sa uplatňuje aj v syntaxi, a to v rozmanitých funkciách. Preto hranice medzi týmito dvoma jazykovými rovinami sa často v teórii, no najmä v komunikačnej praxi prestupujú.

Vo verejnom školstve sa vyučuje klasická morfológia, preto kapitoly s cvičeniami sú zoradené podľa slovnodruhového prístupu, uplatňuje sa funkčný princíp publikácie *Morfologické aspekty súčasnej slovenčiny*², v ktorej slovné druhy sú nahradené pojmi relátory, operátory. *Nový deklinačný systém slovenských substantív*³ je príliš rozmanitý pre verejné školstvo, preto sa autorka drží zaužívaných skloňovacích vzorov. Klasický náhľad je posilnený aj poradím slovných druhov – kapitol. Na prvom mieste sú podstatné mená, nasledujú menné slovné druhy, až potom slovesá, napriek tomu, že sloveso má centrálnu vetotvornú úlohu. To všetko vyhovuje školským potrebám, lebo do školstva sa pomalšie dostáva zmena paradigmy slovenskej morfológie.

Každá kapitola sa začína ozaj stručnou teoretickou poučkou, akýmisi pripomenutím vedomostí. Tieto odseky na sivom pozadí sú v súlade s vysokoškolskou učebnicou morfológie⁴ a sú obohatené kontrastívnym hľadiskom Alabánovej⁵. Silnou stránkou predstavenej publikácie je stručnosť. Súčasná komentovo-esejová generácia študentov nie je schopná – česť výnimkám – preštudovať Ružičkovu morfológiu, zrýchlený svet potrebuje letmý, ale efektívny prehľad vedomostí.

Najcennejšou časťou cvičebnice sú, samozrejme, cvičenia. Na trhu je dost teoretických diel vysokej lingvistiky, aj súhrnov gramatiky pre školy, ale cvičebníc takéhoto charakteru je málo. Autorka zostavila, na základe vlastných skúseností zo seminárov, bohaté spektrum úloh. Plnia dvojité cieľ: 1. Pomáhajú zlepšiť vlastné jazykové schopnosti budúcich učiteľov slovenčiny na školách s VJM – bez sebavedomého a istého ovládania morfosyntaxe sa totiž nedá hodnoverne

2 Dolník, Juraj a kol.: *Morfologické aspekty súčasnej slovenčiny*. Bratislava: VEDA, 2010.

3 Sokolová, Miloslava: *Nový deklinačný systém slovenských substantív*. Prešov: FF PU, 2007.

4 Napr. Oravec, Ján–Bajzík, Eugénia–Furdík, Juraj: *Súčasný slovenský jazyk – Morfológia*. Bratislava: SPN, 1988. 232 s.

5 Alabánová, Mária: *Slovenský jazyk a literatúra v menšinových školách*. Nitra: UKF, 2008.

vyučovať daný jazyk. 2. Poukazujú na praktickú stránku vedomostí, ktoré odzneli na prednáškach. Cvičenia sú aranžované na princípoch systémovej lingvistiky, nie tak ako v učebniciach cudzieho jazyka. Vysokoškolský charakter zbierky posilňuje aj možnosť samostatného štúdia (na konci sú kľúče). Je ozaj potrebné, aby sa v príprave učiteľov uplatňovalo čím väčšie praktikum.

Vyskytujú sa všetky zvyčajné typy cvičení (doplnenia, transformácie atď.), preto nie je nudné cvičiť si gramatiku z tohto diela. V súlade s názvom ide o morfosyntax. Necvičia sa iba paradigmatické vzťahy medzi slovami (skloňovanie, časovanie). Správne používanie gramatických tvarov je síce nevyhnutné, no ešte dôležitejšia je schopnosť vytvárania syntagmatických vzťahov medzi slovami. Ide o vetotvorný akt, ktorý je základom vyjadrovania v ktoromkoľvek jazyku. Morfológia slúži syntaktickým cieľom a je prostriedkom vyjadrenia komplexnejších myšlienok. Preto sú morfológické javy zakomponované do viet. Využívanie vety ako základ pre zistenie morfológickej správnosti je jedným spôsobom sebakontroly. Je efektívnejšie vložiť dané slovo do vety ako opakovať naučenú skloňovaciu paradigmu.

Ďalšou cennou stránkou publikácie je, že ostáva skutočne iba pri jazykových javoch, nevmieša pod pojmy jazyk a gramatika pravopisnú normu. V školstve neustále akcentovanie písania *y/i* a veľkých písmen skresluje predstavu o jazyku, o fungovaní gramatického systému. Pomer normatívnej a komunikačnej zložky učiva je dôležitý práve v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Žiaci s materinským jazykom slovenským potrebujú „iba“ systematizovanie vedomostí a zacvičenie kultivovaného prejavu, normy, ale žiakom, ktorým je slovenčina z lingvodidaktického hľadiska cudzím jazykom, nepomôže pravopis, ak si nevedia objednať jedlo od čašníka, keď odcestujú do Kežmarku.

Perspektívne je možné využiť cvičebnicu aj v príprave učiteľov slovenčiny v Maďarsku, lebo v rôznych typoch slovenských škôl v Maďarsku majú tie isté gramatické ťažkosti ako v recipročnej situácii, veď jazyková typológia nepozná štátne hranice ani školské systémy.

Predstavenú publikáciu odporúčame využiť na seminároch študijných odborov slovakistiky predovšetkým tam, kde ide o slovenčinu v kontrastívnej a kontaktovnej situácii. Je vhodná na zadanie domácich úloh, ako aj na rýchle opakovanie najdôležitejších vedomostí tesne pred skúškou.